

ATİYE ATTARZADE

Şifalı Bitkilerle Ölme Rehberi

roman

Farsçadan Çeviren: Mehmet Kanar

BİLGİ YAYINEVİ

SUNUŞ

İranlı yazar Atiye Attarzade'nin yirmi üç bölüm halinde planladığı bu kitap, gözleri görmeyen genç bir kızla tanıştıktan sonra aldığı ilhamla yazdığı çarpıcı bir eser.

Beş yaşında geçirdiği bir kazanın ardından göz sinirlerinin zedelenmesiyle görme yetisini kaybeden bir kız çocuğu yirmi iki yaşına kadar şifalı bitkilerden ilaç yapan, bilgili, kültürlü bir anneyle birlikte yaşar. Annesinin okuduğu kitapları dinleyerek zengin bir bilgi birikimine sahip olan anlatıcı, zamanı ileri geri sardırarak iki dünya arasında, korku ve bekleyiş içinde, problemler yumağında bocalayarak yaşamını sürdürür. *“Zaman bazen rayından çıkıyor ve bugünlerde bu asla nadir olan şeylerden değil”* dediği gibi bir zamandan öteki zamana savrulur. Gelişen dokunma, koku alma ve iştme duyusuyla bu dünyayla bağlantı kurmaya çalışırken hayal dünyasından da sıyrılamaz. *“Aslında hayal gücüm sayesinde dış dünya zamanla bende iç dünyaya dönüşüyor”* diyor. Hayal dünyasında özellikle çok etkilendiği İbni Sina ve annesinin atası Serdar, hayal ile gerçek arasındaki gidiş gelişlerde kahramanın sürekli konuştuğu, fikir aldığı kişilerden ikisi.

Olayların, anıların peşi sıra aktığı üç şehir vardır: Kâşân, Hoy ve Tahran. Zaman, 1980'li, 1990'lı yıllar İran'ıdır. Anlatıcı kahraman, annesi ve onlara şifalı bitkiler getiren, hazırlanan ilaçları götürüp satan Seyyid, anlatıdaki gerçek varlıklardır. Kahraman kendilerini vaktiyle terk edip giden babanın özlemini yaşar, ameliyat olup gözlerinin açılacağı günü bekler.

Çeviri sırasında bazı açıklamalara ve notlandırmalara ihtiyaç duyulduğundan yeri geldiğinde dipnot düşülmüştür. Çeviride yazarın üslubu mümkün olduğu kadar korunmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın yararlı olmasını dilerim.

*Prof. Dr. Mehmet Kanar
29 Ekim 2024, Bakırköy
profkanar@gmail.com*

Bir sanatkâr dinlenme vaktinde çalıştığı aletleri nasıl bırakırsa ölüm de nefsin organları bırakıp kendi haline terk etmesidir. Nefsi, onun varlığının nasıl olduğunu kavradığınız zaman bu hakikati anlarsınız. İnsan biri soyut, diğeri maddi olan iki nizamdan meydana gelir. İnsanın soyut nizamına ruh, maddi nizamına beden denilir. Ruh bedene ait olduğunda ve beden kendi istekleri için ondan yararlandığında buna nefis derler. Demek ki ruh ve nefis tek bir gerçektir ve iki bakımdan adlandırılmıştır. İnsanın maddi nizamının da iki yönü vardır. Nefisle irtibat halinde olduğu zaman buna beden derler. Bu bağlantı kesildiğinde artık ona beden denilmez; “ceset” sözcüğünden yararlanılır.

*Şeyhurreis Ebû Ali Sînâ*¹

1) Ebû Ali el-Hüseyn b. Abdullah b. Ali b. Sînâ (Buhara 980-Hemedan 1037) ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi, İslâm Meşşâi Okulu'nun en büyük sistem kuran filozofu. Batı'da Avicenna olarak bilinir. Kitapta Şeyhurreis, Şeyh ve Bû Ali adlarıyla geçer. Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Ömer Mahir Alper, Ali Durusoy, Arslan Terzioğlu, Ahmet Hakkı Turabî, Bekir Karlığa, Tahsin Görgün, İbn Sînâ, DİA, 20/319-358. [ç.n.]

1. PERDE: KENDİ HAKKIMDA

TUZZLULUK KIRMIZIDIR

Tepsiye nem çekici kâğıdı yay, çiçeklerin başını dikkatle oraya diz. Çiçeklerin birbirine değmesinde sakınca yoktur. En münasip yer hava akımının güzel olduğu raftır. Çiçekleri iyice kuruyana kadar tersyüz et. Sonra bunları hava geçirmeyen koyu renkli bir kaba koy. Eğer kadifeçiçeği ise kuru- duktan sonra ve kaba koymadan önce yapraklarını bağılı olduğu yerden ko- parmalısın.

Tepsileri serada bir bir yere koyup üzerlerindeki naylonu alıyorum. Naylon ince ve yumuşak bir örtüdür; hışır- dar, donmanın ve tozlanmanın önüne geçebilir. Açık kısımlarda ve yapraklar- da iş biraz daha zordur. Çoğu zaman elime diken batır. Cildimde kuruyan kana aldırmadan işime devam ederim. Bazen kanayan par- mağımı emerim; tuzlu tadıyla kırmızı arasında bağ kurmaya çalışı- rım. Kan tuzludur. Kırmızı gül tuzludur. Domatesin ekşiden tuzluya kaçan bir tadı vardır. Diken üzümü ekşi ve tuzludur. Bu durumda belki de tuzlu, kırmızıdır denilebilir. İstisnalar hep vardır. Hal böyle-

Kurutmak için bitkilerin asılış şekli.

Önemli husus, asılan saplar arasında mutlaka hava akımı olmasıdır. Sapların arasın- dan özel bir ses gelmelidir. Rüzgârın hafif uğultusuyla birlikte ağırdan bir feryat sesi.

ken birçok konuda nesneleri bu yöntemle birbirine bağlayıp çevremdeki dünyayı tanıyabiliyorum.

Elimi dalların ucuna uzatıyor, bir bir sayıyorum. Sonra bitkinin boyuna göre bunları beşlik, onluk desteler halinde bağlıyor, seranın tavanından veya demir raflardan baş aşağı sarkıtıyorum.

Raflar hep soğuktur. Bu yüzden ne zaman sıcaklasam, ne zaman korksam, nefes almamı güçleştirecek şekilde karnımda veya cildimde bir acı hissetsem, ellerimi onların üzerine koyup sakinleşiyorum. Bu dünyada soğuk, sıcak ve insan bedeni arasında bir bağ var. Sıcaklığın kanı kaynatması ve bütün ısıtırların menşei olması gibi soğuk da bedeni sakinleştirir, derinlemesine düşünme fırsatı verir.

Beş-altı gün sonra dalların uçları gevrek ve kırılğan bir hal aldığında –ama elin temasıyla toz olmayacak durumdayken– bunları dallarından ayırırım. İki avcumla ovuşturur, elde edilen tozu münasip bir kaba dökerim. Bütün bu işleri karanlıkta yapmak da mümkündür.

Karanlıkta kokuların önemi vardır. Kışnişin acı kokusu, nanenin keskin kokusu, bin bir türlü koku serada yükselir, yere doğru hareket eder. Annem orada bildiği tek Türkçe türküyü okur, kuruyan bitkilerin yerini değiştirir. Basamaklardan inmek istesem duvar kenarındaki çuvallara dikkat etmem için bağırır. Seyyid'in getirip bodrum basamaklarının kenarına koyduğu büyük, iri çuvalları kasteder. Seyyid'in sesi kaba ve derinden geliyor gibidir. Ama nadiren konuşur. Çoğu zaman genizden gelen anlaşılmaz seslerle cevap verir bize. Trabzonhurması ağacının altında yalnız olduğum zamanlarda bile onun gülme sesini hiç işitmem. Olsa bile, o da belli belirsiz bir ses. Seyyid karton kolileri yükledikten sonra annemle hesap kitap işi için bodruma gider, orada güler. Sonra ayaklarını sürüyerek basamaklardan çıkar, hayatın² kapısını arkasından kapar. Ben vant arabasının³ sesini duyarım. Sokağın ucundaki küçük tümsekten geçip kaybolur.

Kokunun yanı sıra benim için bir diğer önemli şey de sestir. Bu bir kadın sesidir. Yalnız olduğu vakitler –eskiden nemli olan ve havalandırdıktan sonra nemli olmayan o bodrumda bile– bildiği tek Türkçe türküyü söyleme âdeti olan kadının sesidir. Demlenmiş ve kokusu yayılan sakinleştirici çayıyla yukarı gelir; sallanır sandalyeye

2) Üstü kapalı, bir veya birkaç yanı açık sofa, iç avlu. [ç.n.]

3) Vant arabası: Bir tür kamyonet. [y.n.]

sırtını dayar, bir kitap açar, dizine koyar, yorgunluktan basamağa oturan veya hayatta yere uzanan bana okur.

Pehlivan Hüseyin seyahati sırasında çeşitli insanlardan oluşan bir topluluk tanıdı. Sufice bir yoksulluk ve süluk⁴ hayatına ayak uydurdu ve hafızası sayesinde Kassar ve Emsal u Hikem'den bir kelime hazinesi öğrendi. Halvette iken ney üflüyor, şarkı söylüyordu. Pehlivan Hüseyin Kâşân'da⁵ iken derviş topluluğundan çıktı, ayyarlık⁶ giysisini giydi. Uzun boyu, geniş omuzları, tehditkâr yüzü ve keskin gözleri göreni cezbederken davranışları da insanları kendine çekiyordu. Az yiyor, az uyuyordu. Otoburluğu (vejetaryenliği) etoburluğa tercih ediyor, bitkilerle hastaları iyileştiriyordu. Boş vakitlerinde dostlarına hikâyeler anlatıyor, pehlivanlık, ayyarlık ve dervişlik üzerine öyküler söylüyordu.

Annemin basit bir terkibi var. “Dünyanın en sakinleştirici çayı” diyor ona. Bunu hazırlamak için bir-iki kaşık kurutulmuş rezede ve diğer bitkileri küçük bir demliğe koyuyor, bir fincan kaynamış su ekliyor, on dakika demlenmeye bırakıyor. Bu çayı genellikle yatmadan önce içiyoruz. Mucize gösteriyor. Karışık düşüncelerin hücumundan kurtuluyoruz. Ayak tabanlarında tuhaf bir his belirliyor, gözkapaklarına kadar geliyor, yavaş yavaş gözlerde dolaşüyor. Sanki annemin sıcak eli gözlerime değiyor. Göz altı çukurundan başlayıp üst çeneye kadar inen sinirler karıncalanıyor ve hemen sakinleşiyor. Annem hep söyler. Dünyanın manası bedendedir.

Dünyanın en sakinleştirici bitki çayının hassas terkibi.

(Yapılacak en iyi iş bu bitki karışımının önceden hazırlanıp ışık görmeyecek şekilde saklanmasıdır.)

25 gr. kuru rezede çiçeği

50gr. kurutulmuş yabani marul yaprağı

25 gr. kuru sarı şakayık

25 gr. kuru sorhevelik

(kuş yemişi, vahşi muşmula)

4) Tasavvuf yolculuğu. [ç.n.]

5) Tahrân-İsfahan yolu üzerinde, çinileriyle meşhur tarihi kent. [ç.n.]

6) Meddah hikâyelerindeki halk kahramanı. [ç.n.]